

तरकारी खेति सम्बन्धि

कृषक सहयोगि पुस्तिका

दिगो रोजगारीका लागि सिप अभिवृद्धि परियोजना

Action for Sustainable Employment through Skill Enhancement Project (ASESE)

Disclaimer

“This Publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this Publication are the sole responsibility of ASTHA-Nepal and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.”

प्रावधान

“यो प्रकाशन युरोपीयन यूनियनको आर्थिक सहयोगमा तयार पारिएको हो। यस प्रकाशनका विषयवस्तु सम्बन्धि सम्पूर्ण रूपमा आस्था-नेपाल उत्तरदायी हुनेछ। यसमा युरोपीयन युनियनको कुनै पनि आधिकारिक धारणा उल्लेख भएको छैन ।“

बेमौसमी तरकारीको परिचय र महत्व

हालका दिनहरूमा नेपालमा बेमौसमी तरकारी खेतीको महत्व ज्यादै नै उच्च रहेको छ। बेमौसमी खेतीद्वारा कृषकहरूको आर्थिक अवस्थामा सुधारल्याउन बढी मुल्य जाने बालीहरू खासगरी तरकारी खेतीतर्फ अभिप्रेरित गरी क्रमशः व्यवसायिकता तर्फ अग्रसर गराउनु महत्वपूर्ण छ। बेमौसमी तरकारी भन्नाले बजार र उपभोक्ताको चाहना अनुसार मौसमी उत्पादन समय भन्दा केही समय अघि र पछि उत्पादन गर्ने पद्धति हो। नेपालका कृषकहरूले उपर्युक्त योजना बनाई तुलनात्मक लाभको आधारमा बेमौसमी तरकारी खेती गरेमा उल्लेखनियरूपमा आमदानी बढाउन सकिने छ।

बेमौसमी तरकारी खेतीका फाइदाहरू

- मौसमी तरकारी वा अन्य बाली भन्दा प्रति इकाई जमिनबाट बढी आमदानी हुने।
- ताजा तरकारी सधैं आपूर्ति हुने।
- रोजगारका अवसरहरू सृजना हुने।
- ताजा तरकारी निर्यात सम्भावनामा वृद्धि हुने।
- बेमौसमी खेतिबाट बढी आमदानी लिएर खेतिको उत्पादन बढाउन मलखाद, बिउ, बिषादी आदि खरिद गर्न सकिने हुनाले बढी मुल्यमा तरकारी बिक्रि गर्न सकिने।

बेमौसमी तरकारी खेतीको लागी आवश्यक पूर्व शर्तहरू

- सिंचाइको भरपर्दो व्यवस्था
- यातायातको राम्रो व्यवस्था
- सुहाउँदो हावापानी भएको ठाँउको जमिन छनौट तथा उपयोग
- बेमौसमी तरकारीका उपर्युक्त जातहरूको उपलब्धता
- बेमौसमी तरकारी खेतीका तरीकाहरू, विरुवा प्रदायक र प्रविधिबारे जानकारी
- बजार व्यवस्थापनको लागी बाली काटने तरिका, ग्रेडिङ, पैकिङ, ढुवानी सम्बन्धी ज्ञान

उत्पादन योजना बनाउदा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

- कृनबाली लगाउने
- कति क्षेत्रफलमा लगाउने
- कसरी लगाउने
- कहीले लगाउने
- कहाँबाट प्राविधिक सहयोग पाउने
- कहाँबाट मल, विउ विषादी प्राप्त गर्ने
- कहाँ गएर विक्री गर्ने
- लागत खर्च र आम्दानीको जानकारी

बाली योजना र वाली क्यालेण्डर बनाउने तरीका

- वालीको नाम
- हावापानी
- बेर्ना रोप्ने समय
- जातहरु
- विउ, बेर्ना ,रोपनी, कठुठाको जानकारी
- दुरी लाइन देखि लाइन , बोट देखि बोट
- आवश्यक मलखाद गोबरमल, युरिया, डि.ए.पी.,म्युरेट अफ पोटास
- उत्पादन महिना पहाड-तराई
- लागत आम्दानीको निर्धारण

तरकारीको बेर्ना तयारी र रोपण

स्थान र आकार

तरकारी खेतीबाट राम्रो आम्दामी लिन निरोगी बेर्नाहरुको आवश्यकता पर्ने हुदाँ तरकारीको बेर्ना उत्पादन कार्यमा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ । नर्सरी बनाउँदा बनाउने स्थानप्रशस्त घाम लाग्ने, पानी निकासको राम्रो व्यवस्था भएको, बार-बन्देज भएको र सजिलै हेरचाह गर्न सकिने स्थानमा हुनुपर्दछ । नर्सरीको लागि ब्याड बनाउँदा ब्याडको चौडाई सधै १ मिटर हुनुपर्दछ भने लम्बाई आवश्यकता अनुसार बनाउन सकिन्छ । करेसा बारीको लागि ब्याड बनाउने हो भने ७ मिटर लामो ब्याड भए पुग्छ र त्यसमा १ डोको राम्ररी पाकेको प्राङ्गारिक मलको प्रयोग गर्नुपर्छ ।

ब्याडको प्रकार

नर्सरी बनाउँदा मौसम अनुसार हिउँदयाम र सिँचाइको असुविधा भएको क्षेत्रमा दबेको ब्याड सुहाउँदो हुन्छ भने वर्षायाम र सिँचाइको सुविधा भएको क्षेत्रमा उठेको ब्याड बढी उपयुक्त हुन्छ ।

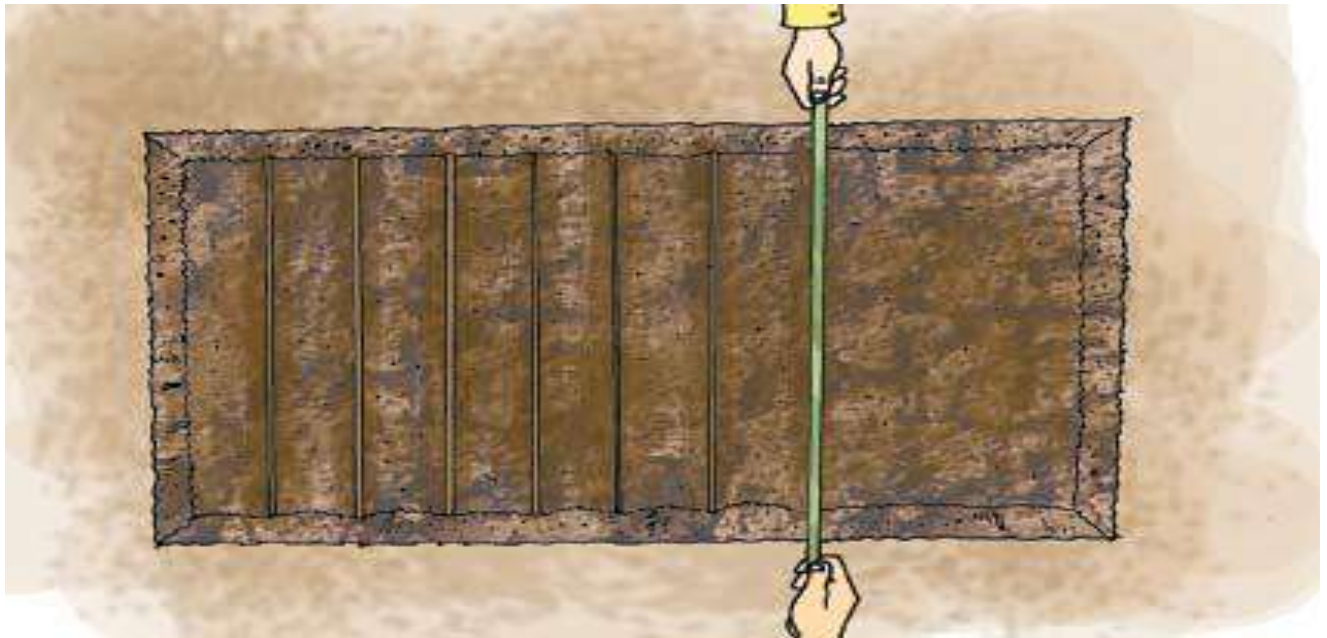
नर्सरीको लागि संरचना

जाडोयाममा ब्याडमा रोपेको बीउ र उम्रेको बेर्नालाई सुहाउँदो तापक्रम कायम राख्नको लागि प्लाष्टिकको घर

उपयुक्त हुन्छ भने हिउँदयाम र सिँचाइको असुविधा भएको क्षेत्रमा दबेको ब्याड सुहाउँदो हुन्छ ।

ब्याडमा बीउको रोपाइँ

नर्सरीमा विउ रोप्दा हारदेखि हारको दूरी ८-१० से.मि. (करिब ५ अंगुल) राख्नुपर्छ । सोभो बाँसको भाटाको सहयोगद्वारा बीउ रोप्ने डोव बनाउन सकिन्छ । बीउ रोपेपछि बालुवा वा खरानी वा पचेको मल वा धूलो माटोले बीउलाई पुर्नुपर्दछ र हल्का हातले ब्याडलाई सम्याउनुपर्छ । पराल वा सुकेको घाँस (विउ नभएको) ले ब्याडमा छापो (मल्लिचङ्ग) हालेर हजारीबाट पानी सिचाँइ गर्नुपर्दछ ।

थैलामा बीउ रोप्न

काँक्रा, फर्सी समूहका बालीहरु जस्तै : काँक्रो, घिरौला, करेलाका बेर्ना सामान्यतया थैलामा उत्पादन गरिन्छ। थैलामा बेर्ना उत्पादन गर्न जङ्गलको माटो सजिलै पाइने ठाउँमा आधा-आधा भाग चालेको जङ्गलको माटो र पचेको मल मिसाएर बीउ जमाउने माटो तयार पार्न सकिन्छ। चिम्टाइलो माटो छ भने २ भाग मलिलो माटोमा त्यत्तिकै भाग पचेको मल र १ भाग बालुवा मिसाउनु राम्रो हुन्छ। प्लाष्टिकको थैला प्रयोग गर्दा ९ इञ्च लम्बाइ र ६ इञ्च चौडाइको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ र माटो भर्नुभन्दा अगाडि थैलाको तल्लो भागमा २-४ वटा प्वाल बनाउनुपर्छ। प्लाष्टिकको थैला नपाइने दुर्गम क्षेत्रमा साल/भोर्लाजस्तो ठूलो पात भई चाँडै नकुहिने पातबाट थैला बनाउन सकिन्छ।

थैला भर्ने

बीउ जमाउनका लागि थैला भर्दा ओसिलो माटो भर्नुपर्छ। माटो भर्दा विस्तारै ढकढक्याउँदै भर्नुपर्छ र टम्मै नभरेर करिब १ अंगुल तलसम्म भर्नुपर्छ। बेर्नालाई घाम लागेको दिन साँझमा र बादल लागेको दिन जति बेला पनि सार्न सकिन्छ। बेर्ना सार्दा डाँठलाई नर्सरीमा भएको भन्दा माथि पुर्नुहुँदैन। रोपेपछि बेर्ना अड्याउन वरिपरिको माटोलाई थिच्नुपर्दछ।

नर्सरीको हेरचाह

- विउ उम्रेको वा नउम्रेको र चिस्यान भए नभएको नियमित रूपमा हेर्दै गर्ने र बीउ टुसाएको देखेबित्तिकै छाप्रो (मल्पिड) हटाउने।
- बेर्ना उखेलुभन्दा कम्तीमा ३ घण्टाअगाडि नर्सरीलाई जरासम्म भिज्ने गरी पानी पटाउनुपर्छ।
- बेर्ना उखेल्दा च्यप्टो भाटा वा त्यस्तै वस्तुले जराको सतहभन्दा मुनिबाट माटोसमेत धकेलेर माटोसहितको जरा भएको बेर्ना उखेलुपर्छ।
- बेर्नालाई खेतमा लैजान किस्ती वा नाइलोमा राखेर लैजाने।

गोलभेंडा खेती

गोलभेंडा खेती उच्च र मध्य पहाडमा वर्षायाममा गरिन्छ भने खोंच र तराईमा हिउँदमा गरिन्छ । गोलभेंडाले धेरै तातो र चिसो दुवै खण्ड नसक्ने हुदाँ यसको उत्पादनमा मौसम अन'सार व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ ।

जात: एन.सी.एल. १, पुसा रुवी, मनप्रेकस् आदि

नर्सरी

तातो नर्सरी वा प्लाष्टिक घरको आवश्यकता चिसो मौसममा पर्दछ ।

वर्षायाममा उठेको ब्याड र त्यसमाथि छाप्रोको जरुरी पर्दछ भने सुख्खा मौसममा बसेको ब्याडको जरुरी पर्दछ ।

बीउ र बेर्ना दर

बीउ: १०ग्राम प्रतिरोपनी ।

बेर्ना: २,०००-२,५०० बेर्ना प्रतिरोपनी ।

जग्गाको तयारी

जग्गाको खनजोत गर्दा गहिराई (३० से.मि.) हुनेगरी जोत्नु/खन्नुपर्दछ । वर्षायाममा उँचो ड्याङ्ग बनाएर निकासको प्रबन्ध गर्नुपर्दछ र सुख्खा मौसममा बसेको होचो ब्याड बनाउने जसले गर्दा चिस्यान कायम रहन मद्दत पुग्दछ ।

मलखाद:

१२० डोको (करिब ३ मे. टन) राम्ररी पचेको प्राङ्गारिक मल प्रतिरोपनीका दरले प्रयोग गर्नु पर्छ । एउटा खाल्डोमा एक मुठीको दरले खरानी हाल्नु राम्रो हुन्छ । यदि रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने भएमा १० के.जी. डी.ए.पी. र ६ के.जी. म्युरेटअफ पोटास प्रतिरोपनीका दरले जग्गाको अन्तिम तयारी गर्दा हाल्नुपर्दछ ।

बेर्ना सार्ने

बेर्ना ४-५ पाते अवस्थामा हुँदा सार्नु उपयुक्त हुन्छ । बेर्नालाई सधैं बेलुका/साँझमा सार्नुपर्दछ । गोलभेंडा लगाएको ठाउँमा भार बढ्न दिनुहुँदैन ।

थप मल

प्रत्येक पटक धेरै फल टिपेपछि गहुँत-पानीको भोल प्रतिबोट २५० मि.लि. (करिब आधा माना) फेदमा हाल्नुपर्छ । बेर्ना सारेको ३-४ हप्तामा पहिलो र ६-७हप्तामा दोस्रो थपमल १ चिया चम्चा युरिया प्रतिबोटको दरले रासायनिक मलको प्रयोग गर्न सकिन्छ । मल हालेपछि माटोले पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ ।

काँटछाँट

बिरुवा १५ देखि २० से.मि. अग्लो भएपछि मुण्टा चुँडेर २ वटामात्र हाँगा आउन दिनुपर्छ । फेरि ३५ देखि ४० से.मि. माथि टुप्पा चुँडेर १ बोटमा जम्मा ४ वटा हाँगा राख्नु राम्रो हुन्छ । गोलभेंडाको प्रत्येक आँख्लाबाट हाँगा छोड्ने भएकोले ४ वटाभन्दा बढी हाँगा आउन नदिन नियमितरूपमा मुना चुँड्नुपर्छ ।

थाँक्रा दिने

करेसाबारीमा एक बोटलाई एउटा थाँक्रा दिन सजिलो हुन्छ । तर धेरै क्षेत्रमा लगाउँदा भने सामूहिक थाँक्रा दिँदा काँटछाँटको लागि सजिलो हुन्छ ।

फल टिपाइ र संरक्षण

गोलभेंडा टिप्नको लागि रातो हुने गरी पकाउनु पर्दैन । गोलभेंडा हरियोबाट हल्का पहेँलो रङ चढ्न थालेपछि टिप्दा घरायसी प्रयोजनको साथै बजारको लागि पनि उपयुक्त हुन्छ । गोलभेंडा नफल्ने यामको लागि चाना काटेर सुकाएर राख्न सकिन्छ । चाना सुकाउन कम खर्चमा बन्ने सूर्यको तापबाट सुकाउने भाँडो (सोलार ड्रायर) बनाउन सकिन्छ ।

खोर्सानी खेती

खेती गरिने याम

पहाडमा खोर्सानीको खेती वर्षायाममा गरिन्छ । तल्लो पहाड र खोंचमा भने मुख्य खेती गरिने याम हिउँद हो । खोर्सानीले धेरै चिसो र तातो दुवै सहन सक्दैन ।

जात : सूर्यमुखी, ज्वाला, अकबरे ३

नर्सरी

नर्सरीमा खोर्सानी बेर्ना उत्पादन गर्दा पहाडमा हो भने प्लास्टिकको घर भित्र नर्सरीमा बेर्ना उत्पादन गर्न पर्छ भने खोच क्षेत्रमा उठेको ब्याडमा छाप्रो सहितको नर्सरी बनाउनुपर्दछ ।

बीउ र बेर्ना दर

बीउ: ६० ग्र म प्रति रोपनी

बेर्ना: ४,०००-५,००० वटा प्रतिरोपनी

जग्गाको तयारी

जग्गाको तयारी गर्दा गहिरोसँग खनजोत गरेर मात्र गुणस्तरीय बीउको प्रयोगबाट राम्रो उत्पादन पाउन सकिन्छ । हिउँद र वसन्ते बालीको लागि सम्म वर्षायामको लागि उठेको ड्याङ्ग बनाउनुपर्छ ।

मलखाद

एक रोपनी जग्गाको लागि ५० डोको (करिव १.२ मे. टन) राम्ररी पचेको प्राङ्गारिक मलको प्रयोग गर्नुपर्छ। यदि उपलब्ध भएको खण्डमा २ के.जी. युरिया, ४.५ के.जी. डी.ए.पी. र ३.५ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रापेनीका दरले जग्गा तयारीको अन्तिम अवस्थामा प्रयोग गर्न पर्दछ।

बेर्ना सार्ने

जाडोयाममा बेर्ना सार्दा ५-६ पाते भएपछि सार्नुपर्दछ तर वर्षायाममा भने ७-८ पाते अवस्थामा पुगेपछि मात्र बेर्ना सार्न सकिन्छ। राम्रो उत्पादनको लागि खोर्सानी लगाएको ठाउँमा भारपात बढ्न दिनुहुँदैन।

थपमल

खोर्सानीको उच्च उत्पादन लिनको लागि थप मलको आवश्यकता पर्दछ। यसको लागि गहुँत पानीको भोल १५-१५ दिनको फरकमा प्रति १ वर्गमिटर क्षेत्रफलको लागि १ लिटर (सात चौथाइ) को दरले माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ। यदि रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने भएमा बेर्ना सारेको ४ र ८ हप्तापछि विरुवाको वरिपरि गोला डोब बनाएर १५०० ग्राम युरिया प्रतिरोपनी प्रत्येक पटकको दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ। मल हालेपछि माटोले पुर्नुपर्दछ। माटोमा चिस्यान कम छ भने थपमल संगै सिँचाइ गर्नुपर्छ।

बाली टिपाइ

हरियो खोर्सानी टिप्दा हरियो चम्किलो फल मात्र टिप्नुपर्दछ जसको भेटनुमा काठ पसेको हुन्छ र भाँच्दा पिटिक्क भाँचिन्छ। पाकेको खोर्सानीलाई सामान्यतः सुकाइन्छ। खोर्सानीलाई घाममा राम्ररी सुकाए पछि मसलाको रुपमा प्रयोग गरिन्छ।

भण्टा खेती

खेती गर्ने मौसम

भण्टाको खेती पहाडमा वर्षायाममा गरिन्छ भने खोंच तथा औल-क्षेत्रमा वसन्तयाममा गरिन्छ।

जातहरू: सर्लाही सेतो, पोखरा लुके, नुकी, पुषा पर्पल लङ्ग

नर्सरी : पहाडी क्षेत्रमा चाँडै बेर्ना तयार पार्न प्लाष्टिकको घर उपयुक्त हुन्छ।

बीउ र बेर्ना दर

बीउ: २५-३० ग्राम बेर्ना: २,५००-३,००० प्रतिरोपनी गुणस्तरीय बीउको प्रयोगबाट राम्रो उत्पादन पाउन सकिन्छ ।

जग्गाको तयारी

भन्टा खेतीको लागि जमीनको खनजोत गहिरो (एक मुढेहात) हुने गरी गर्नुपर्दछ । उचित पानी निकासको लागि उँचो ड्याङ्ग बनाई बेर्ना रोप्नुपर्दछ । खाल्डो बनाएर त्यसैमा मल राखेर रोप्न उपयुक्त हुन्छ । बेर्ना लगाउँदा वसन्त ऋतुमा लाइनबाट लाइनको दूरी ५० से.मि. र बिरुवाबाट बिरुवाका दूरी ५० से.मि. टाढा पारी रोप्नुपर्दछ । वर्षायाममा लाइनबाट लाइनको दूरी ७५ से.मि. र बिरुवाबाट बिरुवाको दूरी ५० से.मि. टाढा पारी ड्याङ्गम रोप्नुपर्दछ । यस्तो ड्याङ्ग जमीनबाट १५ से.मि. उठेको हुनुपर्दछ ।

मलखाद

एक रोपनी जमीनको लागि ५० डोको (करिव १.२ मे. टन) पचेको प्राङ्गारिक मल जग्गातयारीका बेलामा हाल्नुपर्छ । उपलब्ध भएमा २ के.जी. युरिया, ४.५ के.जी. डी.ए.पी. र ३.५ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रतिरोपनीका दरले प्रयोग गर्दा उत्पादन बढ्दछ । गहुँत पानी (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी) को १५-१५ दिनको फरकमा छर्कँदा थपमलको काम गर्दछ । प्रति वर्गमिटर क्षेत्रफलको लागि १ लिटर गहुँत-पानीको भोल माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । रासायनिक मल प्रयोग गर्ने हो भने बेर्ना सारेको ५ र १० हप्ता पछाडि प्रत्येक पटक १.५ के.जी. युरिया प्रतिरोपनीका दरले बिरुवाको वरिपरि डोब खनेर हाल्नुपर्दछ । मल हालेपछि माटोले पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ ।

बिरुवा सार्ने

बेर्ना ५-६ पाते अवस्थामा सार्नु उपयुक्त हुन्छ । वर्षायाममा भारपात प्रचुर मात्रामा आउने ह'दाँ नियमित रूपमा उखेलेर सफा राख्नुपर्दछ ।

बाली टिप्पे: नरम, कलिलो र चम्किलो फललाई टिप्नु उपयुक्त हुन्छ ।

काँक्रो खेती

खेती गर्ने याम : काँक्रोको खेती वर्षायाममा गरिने बेर्नालाई प्लाष्टिकको घरमा हुर्काएर वसन्त ऋतुदेखि नै खेती गर्न सकिन्छ ।

जात: भक्तपुर स्थानीय, कुसुले

नर्सरी

छिटो उत्पादन लिनको लागि प्लाष्टिकको घरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

बीउ र बेर्नाको दर

बीउ: १२० ग्राम प्रतिरोपनी

बेर्ना: २५०-३०० वटा प्रतिरोपनी

जग्गाको तयारी

जग्गा तयारी गर्दा उठेको ड्याङ्ग बनाई निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्न पर्दछ। मललाई पूरै जग्गामा छर्नुभन्दा १२० से.मि. × १२० से.मि.को दूरीमा ३० से.मि. गहिरो र त्यत्तिकै गोलाई भएको खाल्डो खनेर त्यसमा मल हाल्नु बढी प्रभावकारी हुन्छ।

मलखाद

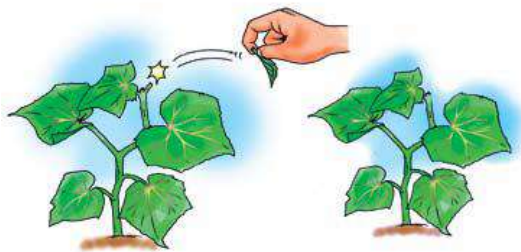
एउटा खाल्डोमा ४-५ के.जी. राम्ररी पाकेको प्राङ्गारिक मल प्रयोग गर्नुपर्छ। रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने अवस्थामा प्रति खाल्डो १० ग्राम डी.ए.पी. र ४ ग्राम म्युरेट अफ पोटास हाल्नुपर्दछ।

बेर्ना सार्ने

४-५ पाते भएपछि बेर्ना सार्नुपर्दछ। ४-५ पाते भएपछि बेर्ना रोप्नुभन्दा अगाडि प्लाष्टिक थैलालाई सर्लक्क भिकेर माटोसहित खाल्डोको बीचमा सार्नुपर्दछ।

टुप्पा चुँड्ने

६ आँखलाभन्दा माथि आएपछि टुप्पालाई चिमोटेर फाल्नुपर्छ। त्यस पछि आएका हाँगामा धेरै पोथी फूलहरु लाग्दछन्। खेती गरिएको ठाउँलाई भारपातमुक्त बनाउनुपर्छ।

थपमल

१५-१५ दिनको फरकमा गहुँत-पानीको भोललाई प्रतिबोट २५० मि.लि. करिब आधा माना को दरले माटोमा हाल्नुपर्दछ। यदि रासायनिक मल प्रयोग गर्ने भएमा बेर्ना सारेको ३-४ हप्तापछाडि र फूलफुल्ल सुरु भएपछि गरेर २ पटक थपमल दिनुपर्छ। दुई चिया चम्चा युरिया प्रत्येक थपमल दिनेबेलामा बोटको वरिपरि पारेर दिनुपर्छ। मल हालेपछि माटोले पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ।

थाँक्रा दिने

वर्षायाममा माथि-माथि जाने गरी थाँक्रा दिनुपर्दछ। रोगी र बाङ्गाटिङ्गा फलहरुलाई देखेबित्तिकै हटाउनुपर्दछ।

फल टिप्ने

फललाई मुठीभरिको (१५-२० से.मि. गोलाई) भएपछि टिप्नु उपयुक्त हुन्छ। फल छिप्याउन छोडेको भालबाट कम उत्पादन हुन्छ। यदि फल पकाउने नै हो भने एउटा भालमा मात्र फल पकाउनु राम्रो हुन्छ। बढी उत्पादन लिन ठिक्कका फलहरु नियमितरूपमा टिप्नुपर्छ।

काउली खेती

खेती गरिने याम

तराई, खोंच र मध्य पहाडमा मुख्य याम भनेको हिउँद हो भने उच्च पहाडमो वर्षायाममा काउली खेती गरिन्छ। लामो समय उत्पादन लिन हो भने समय सुहाउँदो जातको छनौट गर्नुपर्दछ।

जात: सर्लाही दिपाली: अगौटे, काठमाडौं स्थानीय: मध्य डोल्पा स्नोबल, पछौटे आदि

नर्सरी: चिसो मौसममा तातो हुने नर्सरी (प्लाष्टिक घर)को प्रयोग गर्नुपर्छ, भने वर्षायाममा उठेको ब्याड र त्यसमाथि छाप्रो हालेर बढी चिस्यानबाट जोगाउनुपर्छ, भने सुख्खा मौसममा बसेको ब्याड बनाएर छापोको जरुरी पर्दछ।

बीउ र बेर्ना दर

बीउ: ४० ग्राम प्रतिरोपनी।

बेर्ना: २,०००-२,५०० वटा प्रतिरोपनी।

जग्गा तयारी

जग्गा तयारी गर्दा ३० से.मि. सम्म गहिरो खनजोत गर्नुपर्दछ। निकासको लागि उठेको ड्याङ्ग बनाउनुपर्दछ।

मलखाद

जग्गा तयारीको बेला ७५ डोको (करिव १.८ मे. टन) प्रतिरोपनीका दरले प्राङ्गारिक मलको प्रयोग गर्नुपर्छ। यदि उपलब्ध भएमा जग्गा तयारीको अन्तिम अवस्थामा २ के.जी. युरिया, ६.५ के.जी. डी.ए.पी. र ४ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा मिलाउनुपर्छ।

बेर्ना सार्ने

यामअनुसार बीउ रोपेको २५ देखि ३५ दिनमा बेर्ना ४-५ पाते अवस्थामा पुग्दछ, र त्यस अवस्थामा बेर्ना सार्नु उपयुक्त हुन्छ। अगौटे र पछौटे जातलाई ४५×४५ से.मि. को दूरीमा रोप्नु उपयुक्त हुन्छ, भने मध्यमौसमी जातलाई ६०ह४५ से.मि. को दूरीमा रोप्नुपर्छ। अगौटे जातलाई उठेको ड्याङ्ग बनाएर रोप्नुपर्छ। भारपातलाई बेला-बेलामा उखेलेर बढ्न दिनुहुँदैन।

थप मल

दुर्गम क्षेत्रको लागि गहुँतको भोल (१ भाग गहुँतसँग ४ भाग पानी) को प्रयोगउत्तम विधि हो। गहुँतको भोललाई १५-१५ दिनको फरकमा प्रति वर्गमिटरक्षेत्रफलको लागि १ लिटर (सात चौथाइ) को दरले माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ। रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने भएमा बोटको बरिपरि सानो डोब बनाएर त्यसमा २ पटक २.५ के.जी. युरिया प्रतिरोपनीका दरले बेर्ना सारेको ३-४ हप्ता र ६-८हप्ता पछाडि प्रयोग गर्नुपर्छ। मल हालेपछि माटोले पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ।

सिँचाइ

माटोमा चिस्यानको कमी भएमा बोटको वृद्धिमा नोक्सान पुऱ्याउँछ। तर कोबी-फूल बढ्ने बेलामा चिस्यानको कमीले अझ बढी असर पुग्छ।

बाली टिप्प

काउलीको बाहिरपट्टिको थुङ्गाहरु छुट्टिन सुरु गरेपछि काउली टिप्नुपर्दछ।

बन्दा खेती

खेती गर्ने मौसम

तराई खोच तथा मध्य पहाडमा हिउदँनै बन्दाको मुख्य खेती गरिने समय हो। उच्च पहाडमा भने बसन्त र वर्षायाममा खेती गरिन्छ। लामो अवधिसम्म उत्पादन लिन समय सुहाउँदो जातको छनौट गरेर लगाउनुपर्छ।

जातहरु: प्राइड अफ इण्डिया: अगौटे, कोपनहेगन मार्केट: मध्यलेट लार्ज ड्रम हेड: पछौटे

नर्सरी

चिसो हावापानी र हिउँदयाममाप्लाष्टिकका घरको प्रयोग गरिनेहुँदा मुख्यतः पछ्यौटे जातको बेर्नाउमान्न प्रयोग गरिन्छ। छाँना हालेको उँचो ब्याडको प्रयोगअगौटे जातको बेर्ना उत्पादन गर्नवर्षायाममा उपयुक्त हुन्छ।

बीउ र बेर्ना दर

बीउ: ३०-४० ग्राम प्रतिरोपनी

बेर्ना: २,०००-२,५०० प्रतिरोपनी।

जग्गाको तयारी

जग्गाको खनजोत गहिरो हुने गरी गर्नु राम्रो हुन्छ। उठेको ड्याङ्ग बनाएर वर्षामा निकासको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मलखाद:

जग्गा तयार गर्दा ७५ डोको (करिव १.८ मे. टन) प्रतिरोपनीको दरले प्रयोगगर्नुपर्छ। यदि उपलब्ध भएमा ३ के.जी. युरिया, ६.५ के.जी. डी.ए.पी. र ४ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रतिरोपनीको दरले जग्गा तयारीको अन्तिम अवस्थामा प्रयोग गर्नुपर्दछ। १४-५ पाते बेर्ना सार्नु राम्रो हुन्छ र बेर्ना यो अवस्थामा आउन यामअनुसार २५देखि ३५ दिन लाग्दछ। अगौटे बन्दालाई वर्षायाममा रोप्दा ड्याङ्गमा ४५×४५ से.मि. को फरकमा रोपिन्छभने मुख्य याममा उठेको ब्याडमा ६०ह४५ से.मि. को दूरीमा रोपिन्छ। बेर्ना सारेको १५ दिनभित्र बेर्ना मरेको ठाउँमा नयाँ बेर्ना पुनः सार्नुपर्दछ। बालीलाई असर गर्ने गरी भारपात बढ्न दिनुहुँदैन।

थपमल

गहुँतको भोल (४ भाग पानीसँग १ भाग गहुँत) द्वारा थप मल दुर्गम क्षेत्रकोलागि उत्तम हुन्छ। गहुँत पानीको भोललाई १५-१५ दिनको फरकमा एकवर्गमिटर क्षेत्रफलको लागि १ लिटरको दरले माटोमा हाल्नुपर्दछ। रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने भएमा २.५ के.जी. युरिया प्रतिरोपनीका दरले बेर्नासारेको ३-४ हप्ता र ६-८ हप्तामा बिरुवाको वरिपरि डोब बनाएर त्यसमा मलहालेर पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ।

सिँचाइ

खेती अवधिभरि माटोमा आवश्यक चिस्यान कायम राख्नुपर्दछ। तर बन्दाकोकोबी बाँधिने समय बढी सम्वेदनशील हुन्छ।

टिपाइ: हातले छाम्दा साह्रो भएपछि बन्दा टिप्नु उपयुक्त हुन्छ।

गाजर खेती

खेती गर्ने मौसम

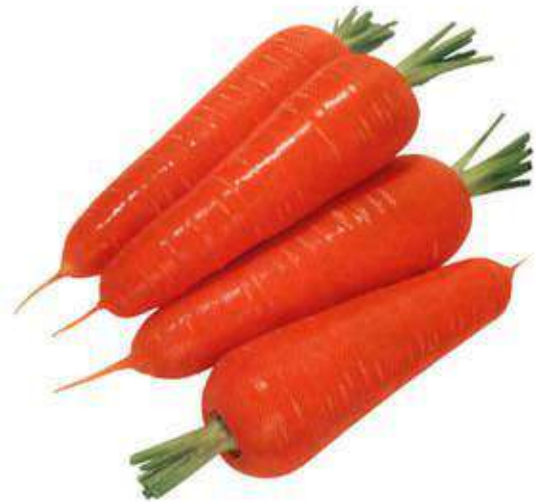
मध्य पहाडको माथिल्लो क्षेत्र र उच्च पहाडको तल्लो क्षेत्रमा गाजरको खेतीवर्षैभरि गर्न सकिन्छ। ३०-४५ दिनको फरकमा पटक-पटक रोपेर आपूर्तिलाई निरन्तरता दिन सकिन्छ।

जात : न्यू कुरोडा , नान्टिस

बीउदर: बीउ: २००-३०० ग्राम प्रतिरोपनीको दरले बीउ लाग्दछ।

जग्गाको तयारी

गहिरो (१ मुढेहात जति) खनजोतको आवश्यकता हुन्छ। बीउ रोप्ने ड्याङ्गलाई माटो मसिनो पारेर खन्नुपर्दछ। सुख्खायाममा एकनासकोसिँचाइको लागि ड्याङ्गलाई सम्म पार्नुपर्दछ भने अगौटे बाली लगाउँदा निकासकोप्रबन्ध मिलाउनुपर्दछ।

मलखाद

जग्गाको तयारी गर्दा नै राम्ररी पचेको प्राङ्गारिक मल ६० डोको (करिव १.५ मे.टन) प्रतिरोपनीको दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ। नपचेको प्राङ्गारिक मलको प्रयोग र ढुङ्गा वा गेगर भएको ठाउँमा धेरै जराफाट्दछ। यदि पाइन्छ भने २ के.जी. युरिया, ४.५ के.जी. र ३ के.जी. म्युरेट अफ पोटासप्रतिरोपनीका दरले जग्गा तयारीको अन्तिम अवस्थामा प्रयोग गर्दा राम्रो उत्पादनलिन सकिन्छ।

बीउ रोपण

बीउलाई २४ घण्टा भिजाएर आधा घण्टा अगाडि पानी तह्याएर बीउ रोप्नालेचाँडै बीउ उम्रन्छ। बीउ रोप्नुभन्दा अगाडि बीउमा बराबर बालुवा वा खरानी मिसाएर रोप्दाएकनासले भर्दछ। बीउ रोप्दा ४० से.मि. फरकको हारमा लगातार बीउ खसाउनुपर्छ। विरुवा ४-५ पाते भएपछि १०-१० से.मि. को फरकमा विरुवा छोडेर अरु विरुवाउखेलेर फाल्नुपर्दछ। गाजर खेती गरिएको बारीमा भारपात बढ्न दिनुहुँदैन।

सिँचाइ

गाजरलाई नियमितरूपमा प्रशस्त सिँचाइ आवश्यक पर्दछ। तर बीउ उम्रने रजरा बढ्ने बेलामा सिँचाइको भूमिका अरु महत्वपूर्ण हुन्छ।

थप मल

गहुँत पानी (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी) को १५-१५ दिनको फरकमा छर्कदाथपमलको काम गर्दछ। एक लिटर गहुँत पानीको भोललाई प्रति वर्गमिटरक्षेत्रफल माटोमा हाल्नुपर्दछ। रासायनिक मल प्रयोग गर्ने हो भने बीउ रोपेको ४ र ८ हप्तापछाडि १.५ के.जी. युरिया प्रत्येकपटक प्रतिरोपनीका दरले हारको छेउमा डोब खनेर हाल्नुपर्दछ। मल हालेपछि माटोले पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ।

बाली टिपाइ

जरामा काठ पस्नुअगाडि वा डुकु निस्कनुभन्दा अगाडि नै गाजर उखेल्नुपर्दछ। सामान्यतया: बीउ रोपेको ३ महिनामा गाजर तयार हुन्छ।

मूला खेती

खेती गरिने याम

मूला मुख्यतया: हिउँदेवाली हो। तर मध्य पहाडको माथिल्लो भाग र उच्च पहाडको तल्लो क्षेत्रमा वर्षैभरि मूलाखेती गर्न सकिन्छ। लगातार टिपाइ गर्नका लागि सानो-सानो प्लटमा ३० देखि ४५ दिनको फरकमा बीउ रोप्नुपर्दछ। लगातार टिपाइ गर्नका लागि सानो-सानो प्लटमा ३० देखि ४५ दिनको फरकमा बीउ रोप्नुपर्दछ।

जात:मिनोअर्ली, चालीस दिने, टोकिनासी

बीउदर: बीउ: ३०० ग्राम प्रतिरोपनी।

जग्गाको तयारी

जग्गाको खनजोत गर्दा ४० से.मि. (करिव १ हात) गहिरो बनाउँदा मूला बढ्नेठाउँको माटो हलुका हुन्छ। मूला लगाउने जग्गामा डल्ला र ढुङ्गा हुनुहुँदैन। ब्याडलाई मसिनो र समतल बनाउनुपर्छ। यसो गर्दा सुख्खायाममा एकनासकोसिँचाइ र वर्षामा निकासको ख्याल राख्नुपर्छ।

मलखाद

नपचेको प्राङ्गारिक मलको प्रयोग र जमिनमा ढुङ्गा वा गेगर भएमा जरा फाटिने समस्या हुन्छ । जग्गा तयारी गर्दा राम्ररी पचेको प्राङ्गारिक मल ५० डोको (करिव १.२ मे. टन)जति एक रोपनीमा प्रयोग गर्नुपर्छ । रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने भएमा २ के.जी. युरिया, ६.५ के.जी. डी.ए.पी. र ३के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रतिरोपनीका दरले जग्गा तयारीको अन्तिम अवस्थामाप्रयोग गर्नुपर्दछ ।

बीउ रोप्ने

लाइनबाट लाइनको दूरी ५० से.मि. र बोटबाट बोटको दूरी १५ से.मि. को फरकमा,प्रत्येक डोबमा २ वटा बीउ रोप्नुपर्छ ।पछि बिरुवा २-३ पाते भएपछि १ मात्र हुने गरी अरु उखेल्नुपर्दछ ।

थपमल

थप मलको रूपमा प्रति वर्गमिटर क्षेत्रफलको लागि एक लिटर गहुँत पानीकोभोललाई १५-१५ दिनको फरकमा माटोमा हाल्नुपर्दछ ।मूलालाई निरन्तर सिँचाइ दिएर माटो सुख्खा हुन दिनुहुँदैन ।यदि रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने हो भने बीउ रोपेको ४ हप्तापछाडि हारकोएक छेउबाट २.५ के.जी. युरिया प्रतिरोपनीको दरले प्रयोग गर्नुपर्छ । मल हालेपछिमाटोले पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ ।

सिँचाइ: मूलालाई निरन्तर सिँचाइ दिएर माटो सुख्खा हुन दिनुहुँदैन ।मूलाबारीमा भारपात बढ्न दिनुहुँदैन ।

बाली टिपाइ : मूलाको डुकु आउनुभन्दा अगाडि वा जरा फोक्सिनुभन्दा अगाडि नै उखेल्नुपर्दछ ।

प्याज खेती

खेती गरिने याम

मुख्यतः प्याज मध्य-पहाड र खोंच क्षेत्रको लागि हिउँदेबाली हो र चैत्र-वैशाखमहिनामा गाना खनिन्छ । सुहाउँदो जातको छनौट वा प्याज दाना (सेट्स् रोप्ने प्रविधिको प्रयोग गरेर जाडोयाम (मंसिर-पुस) मा पनि प्याज उत्पादन गर्न सकिन्छ,

जात : रेड क्रियोल, र एन. ५३, हिउँदैमा र एग्रीफाउण्ड डार्क रेड: वर्षामा खेती गरेर जाडोमा बाली लिन उपयुक्त जात ।

नर्सरी : बेर्ना उत्पादन गर्न दबेको ब्याड प्रयोग गरिन्छ ।सेट्स्को उत्पादन गर्न उठेको ब्याड नै उपयुक्त हुन्छ ।

बीउ र बेर्ना दर:

बीउ: गानाको लागि ४००-५०० ग्राम प्रतिरोपनी

बेर्ना: ३४,०००-३५,००० प्रतिरोपनी

बीउ:

सेट्स्को लागि ३०० ग्राम प्रतिरोपनी

दाना (सेट्स्: ६०-७० के.जी. प्रतिरोपनी

सेट्स्को तयारी

एक रोपनीको लागि आवश्यक पर्ने सेट्स्को उत्पादन गर्न ५० वर्गमिटरकोनर्सरीमा ब्याड राख्नुपर्छ। प्याजको दानाको गोलाइ गुच्चाजत्रो (१.०-१.५ से.मि. व्यास) भएपछि फागुन महिनातिर सिचाँइ दिन राकेनपुर्छ र आकाशबाट पर्ने पानीबाट समते जोगाउनुपर्छ। बेर्ना सुकेपछि उखेलेर २-३ घाममा सुकाउनुपर्छ। धेरै सानो (१ से.मि. भन्दा सानो गोलाइ भएको र धेरै ठूलो (३.५ से.मि. भन्दा धेरैगोलाइ भएको लाई छुट्याएर बाँकी रहेकोलाई मात्र सेट्स्को रुपमा प्रयोगगर्नुपर्छ। सेट्स्लाई भुप्पा बनाएर पानीले नभिजे तर हावा खेल्ने स्थान (जस्तै -सिकुवामा) भुण्ड्याएर राख्नुपर्छ।

जग्गाको तयारी

२५-३० से.मि. गहिरो खनजोतको आवश्यक हुन्छ। बेर्ना रोपेर हिउँदमा खेती गर्न दवेको ड्याङ्ग बनाएर रोप्नुपर्छ। सेट्स्बाट वर्षायाममा खेती गर्न उठेको ड्याङ्ग बनाउनुपर्दछ।

मलखाद

जग्गा तयारीको बेलामा ७५ डोको (करिब १.८ मे. टन) प्रतिरोपनीका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ। यदि उपलब्ध भएमा १.५ के.जी. युरिया, ४.५ के.जी. डी.ए.पी. र ४ के.जी. म्युरेटअफ पोटास प्रतिरोपनीका दरले जग्गा तयारीकोअन्तिम अवस्थामा माटोमामिलाएमा राम्रो उत्पादन हुन्छ।

बेर्ना सार्ने/सेट्स् रोप्ने

७-८ पाते अवस्थामा बेर्ना सार्ने ठिक्क हुन्छ र यो अवस्थामा आइपुग्न बीउ रोपेको ३५-४० दिन लाग्दछ। मुख्य समयमा बेर्ना सार्दा १५×१० से.मि.को फरकमा दवेको ब्याडमा सार्नुपर्दछ। सेट्स्लाई उठेको ड्याङ्गमा २०×२० से.मि. को दूरीमा सतहभन्दा ठिक तल पर्नेगरीरोप्नुपर्छ। १.५-२.५ से.मि. व्यास (गोलाइ) भएको सेट्स्लाई गाना उत्पादनको लागि र २.५-३.५ से.मि. हरियो प्याजको लागि रोप्नु उपयुक्त हुन्छ। प्याजको गोडमेल गरेर भारपात नियन्त्रण गर्नुपर्दछ र त्यसो गर्दा हल्कामात्रखन्नुपर्छ।

थपमल

दुर्गम क्षेत्रको लागि प्रति वर्गमिटर एक लिटरको दरले १५ दिनको फरकमाथपमलको रूपमा गहुँत-पानीको भोल माटोमा हाल्नु उपयुक्त हुन्छ। रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने भएमा बेर्ना सारेको ४ र १२ हप्तापछाडि १.७५ के.जी. युरिया प्रत्येक पटक हारको छेउमा कुलेसो बनाएर दिनुपर्दछ। मल हालेपछि माटोले पुरेर सिँचाइ दिनुपर्दछ। सेट्स रोपेको अवस्थामा १.७५ के.जी. युरिया प्रतिरोपनीका दरले सेट्स रोपेको ३ र ६ हप्तापछाडि हारको छेउबाट मल दिनुपर्छ। मल हालेपछि माटोले पुरेरसिँचाइ दिनुपर्दछ।

सिँचाइ

प्याजलाई छिटो छिटो सिँचाइको आवश्यकता पर्दछ, तर गाना लाग्ने र गानाबढ्ने अवस्थामा भने बढी सम्बेदनशील हुन्छ।

गाना खन्ने

मुख्य समयमा खेती गर्दा प्याजकोबोट ढलेपछि गाना उखेलनुपर्दछ। सेट्स रोपेको १ महिना पछाडिदेखिहरियो बोट उखेलेर तरकारीकोरूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ। सेट्स रोपेको अवस्थामा आफैँ बोट नढलेमा करिब ३ महिनापछि गाना खन्नुभन्दा१-२ हप्ताअगाडि बोट ढालिदिनुपर्छ।

सुकाउने

भण्डारण गर्नुभन्दा अगाडि गानालाई घाममा राम्ररी सुकाउनुपर्छ। सानो घाँटीभएको गानाको भण्डारण क्षमता मोटो घाँटी भएको गानाभन्दा बढी हुन्छ।

प्लास्टिक घरमा गोलभेडा खेती

मौसम अनुसार तराई देखि पहाडसम्म खेती गर्न सकिने गोलभेडालाई व्यवस्थित रूपमा खेती गर्न सके बाह्र महिना उत्पादन लिन सकिन्छ। व्यवसायिक रूपमा गरिने गोलभेडा खेतीले कृषकको आमदानी वृद्धि गर्नका साथै यसको आयातलाई समेत प्रतिस्थापन गर्न मद्दत पुऱ्याउने छ। गोलभेडालाई कच्चापदार्थको रूपमा प्रयोग गरी केचअप, प्युरी, सस र अर्चार बनाउने उद्योगहरूलाई कच्चापदार्थको सहज आपूर्ति हुन गई पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन हुन्छन् जसले ग्रामिण स्तरमा रोजगारीको समेत श्रृजना गर्न मद्दत गर्दछ।

प्लास्टिक घर व्यवस्थापन

प्लास्टिक घरको बिचमा ५०-७५ से.मी को बाटो लम्बाईको समानान्तर हुने गरी राख्ने । धुलो मैलो जमेर प्रकाश कम हुने हुँदा प्लास्टिक घरको सरसफाइ गर्ने । गर्मीको मौसममा हप्ताको १ पटक र जाडोमा १५ दिनको फरकमा वर्षे पानी संकलन गरी वा थोपा सिंचाई विधि वा फोहोरा विधि वा पाईप प्रयोग गरी सिंचाइको व्यवस्था गर्ने ।

प्लास्टिक घरको फाइदाहरू

- प्लास्टिकले प्रतिकूल वातावरणबाट बचाउँछ ।
- बाली लिने समय मिलाउन सकिन्छ ।
- रोग कीराहरूबाट विरुवा बचाउन र विषादी कम प्रयोग हुन्छ ।
- पानीको सदुपयोग हुन्छ ।
- बालीको आयु बढी हुन्छ ।
- उत्पादकत्व ३ देखि ५ गुणा बढी भई आमदानी धेरै हुन्छ ।

प्लास्टिक घरको निर्माण सामग्री

खम्बाका लागि पाकेको तारुका बाँस, भाँटाको लागि तामा बाँस, बलोका लागि तामा वा तारुका बाँस वा उपलब्ध हुन सक्ने बाँस, भाँटा बाँध्न प्लास्टिकको डोरी कीला, ५०० गेजको पूर्ण पारदर्शी प्लास्टिक, प्लास्टिक जोड्न वा गास्न टेप ।

प्लास्टिकको घर कस्तो हुनुपर्छ ?

दुई पाखे छानाको ढलान स्लोप प्रसस्त भएको र घरको उचाई क्षेत्र अनुसार हुनुपर्छ, प्लास्टिकको घर ज्यादै भिरालो ठाउँमा, वर्षादमा पानी पस्ने र पानी जम्ने, धेरै हुरी बतास लाग्ने ठाउँमा हुनु हुँदैन । छहारी भएको ओभेल पर्ने स्थानमा हुनु हुँदैन । घर पनि धेरै लामो हुनु हुँदैन भएमा बिचको तापक्रम बढी हुने हुन्छ । प्लास्टिकको घरको वरीपरी कुलेसो काट्नु पर्दछ । एक घरबाट अर्को घर ५० से मी को फरकमा हुनुपर्छ । घरभित्र ७५ सेमीको बाटोको व्यवस्था हुनु पर्दछ । तापक्रम हेर्न घरभित्र थर्मोमिटर राख्नु पर्दछ ।

प्लास्टिक घरमा गोलभेंडा खेती गर्न तल उल्लेखित कुराहरुमा ध्यान दिनु पर्दछ ।

हावापानी :

जमिनको वनावट अनुसार पहाड, खोंच, बेसी (५००मि. देखि २५०० मि.) सम्मको हावापानी भएको जग्गामा टमाटर खेती राम्रो हुन्छ । रातको तापक्रम कमिमा १३ डिग्री तथा बढिमा तापक्रम २० डिग्री भन्दा हुनुहुँदैन । उपयुक्त तापक्रम भने दिनको २०-२५ डिग्री से. र रातको १५-२० डिग्री से. हो ।

प्लास्टिकको घरमा माटो

प्रसस्त प्राङ्गरीक पदार्थ भएको मलिलो, पानीको निकासको व्यवस्था राम्रो भएको, राम्रोसंग हावा खेल्न सक्ने दुमट माटो गोलभेंडा खेतीको लागि सबैभन्दा उपयुक्त मानिन्छ । पि.एच. ५.५ देखि ६.५ सम्म भएको माटोमा खेती राम्रो संग हुन्छ । कडा र चिम्टाइलो माटो भएमा बालुवा गोबर मल प्राङ्गरीक पदार्थ आदि मिलाई २०- ४० से.मि. माटो राम्रो दुमट बनाउनु पर्दछ ।

माटोको उपचार

माटोमा कम्पोस्ट मल मिसाई कम्तीमा १ वित्त गहिराई सम्म सिंचाई गरी प्लास्टिकले १-२ महिना सम्म छोप्ने अथवा फर्मालिन १ मि.ली. प्रति १० लिटर पानीमा घोली माटो भिजाउने र प्लास्टिकले १५ दिन छोप्ने अथवा माटोमा यति बेलानै १ ग्राम बेभिष्टिन प्रति १ लिटर पानीमा घोली माटोको उपचार गर्नु पर्छ ।

विउ दर

गुणस्तरिय र भरपर्दो विउ भएन भने उत्पादनमा ह्रास आउँछ । त्यसैले विउ छनौट गर्दा गुणस्तरिय र भरपर्दो श्रोतमा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ । गुणस्तरिय भरपर्दो विउ भएन भने उत्पादनमा ह्रास आउँछ । उन्नत प्रविधि अपनाई आवश्यकता अनुसार सम्पूर्ण सामग्रीका साथै आवश्यकता अनुसार कृषि विशेषज्ञद्वारा सुपरिवेक्षण गरि उत्पादन गरेको प्रयोग गरिएमा उत्पादन तथा उत्पादकत्व वढाउन सकिन्छ । सामान्यतया प्रति रोपनी १०-१५ ग्राम विउ लाग्दछ ।

जातहरू

- अग्लो हुने वर्णशंकर जातहरूमा सृजना (८०-१०० ग्राम को फल हुने)
- होचो हुने वर्णशंकर जातहरूमा विशेष, दक्ष (७०-९० ग्राम को फल हुने)
- सी एल एन ११३१ (२५-३०ग्राम को फल हुने)
- सी एल एन २०२६ सि र डि (६५-८० ग्राम को फल हुने)

गोलभेंडाको नर्सरी व्यवस्थापन र विउ रोप्ने समय

प्लास्टिकको घर भित्र पनि गोलभेंडाको नर्सरी राख्न सकिन्छ, अथवा प्लाष्टिकको घर भित्रको जस्तै गरि बाहिर खुलाठाउँमा पनि माटोको उपचार गर्नु पर्छ । बाहिर खुलाठाउँमा सामान्यतया तल्लो तथा मध्य पहाडी क्षेत्रहरूमा पुष-माघ देखि फाल्गुण र आषाढ देखि श्रावणको शुरुतिर गोलभेंडाको नर्सरीमा विउ छर्न उपयुक्त हुन्छ । जग्गा तयार गर्ने, बाली लगाउने ठाउँमा गोबर मल, तोरीको पिना बायोजाइम मल्टिप्लेक्स आदि प्रयोग गर्नु पर्छ । बाहिर खुलाठाउँमा व्याडको चौडाई भन्दा डेढी लामो बाँस वा निगालोको डण्डी बनाई अर्धचन्द्राकार डयाङ्गको किनारामा गाडी प्लास्टिकले छोप्नु पर्दछ । नर्सरी १ मी × २ मी × १५ से मी साइजको १०×३ से मी दुरीको फरकमा सानो छेस्काले २ से मी गहिरो धर्साहरू बनाउनु पर्दछ । बालुवा फुको माटो वा खरानीले पुर्नु पर्दछ । व्याडलाई पराल वा सुकेको खरलेछोपी हजारीबाट पानी दिनु पर्दछ । विउ उम्रनासाथ छापो हटाउने, व्याडलाई निरन्तरचिसो राख्ने तर पानी जम्न दिनु हुँदैन । जाडो मौसममा टनेलको प्लाष्टिक नहटाउने र वर्षाको मौसममा छानोको प्लाष्टिक बाहेक दिनको र चर्को

घाम र बढि तापक्रमभएको बेलामा वरिपरिको प्लाष्टिक खोले।वेर्ना ४-५ पाते भएपछि फेरि युरिया २% ले.पानीमा मिसाई वेर्नामा स्प्रे गर्ने ।

बाली लगाउने समय

बाहिर खुलाठाउँमा बेमौसमी गोलभेंडा लगाउने समय तल्लो तथा मध्य पहाडी क्षेत्रहरूमा फाल्गुण देखि चैत्र र आषाढ देखि श्रावण महिनामा वेर्ना सार्न सकिन्छ ।

जग्गा तयारी तथा लगाउने तरीका

बाहिर खुलाठाउँमा जमिन तिन चार पटक जोतेर वा खनेर भारपात हटाएर र आवश्यक ठाउँबाट पानी तर्काउने कुलेशो बनाई पानी नजम्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ । सामान्यतया गोलभेंडा खेतीकालागि ४० डोको वा २०००के.जी कम्पोष्ट वा गोठे मल प्रति रोपनी प्रयोग गर्नु पर्दछ । कम उर्वराशक्ति भएको माटोमा प्रांगारिक तथा सूक्ष्म जैविक मलको मात्रा बढाउनु पर्दछ । बाहिर खुलाठाउँमा होचो हुने जातको लागि १२० से मी साइजको प्लटमा २०से मी उचाईमा २ हार वेर्ना ६० से.मी को दुरीमा रोप्ने । बाहिर खुलाठाउँमा अग्लोहुने जातको लागि १४० से मी साइजको प्लटमा २० से मी उचाईमा २ हार वेर्ना ६० से.मी को दुरीमा रोप्ने । प्रत्येक प्लट पछि वाटोको लागी ४०/५० से.मि. खाली ठाउँ छोडनु पर्दछ । प्लास्टिकको घर भित्र भने १/१ मि लाइनमा वेर्ना १मी को दुरीमा रोप्ने ।

तालिम र काँटछाँट

होचो बोट हुने गोलभेंडामा सुरुमा आएका १ फिट उचाई सम्मका मुनाहरूलाई हटाउने र १ मि.अग्लो टेका दिने । अग्लो बोट हुने गोलभेंडामा २ मि.अग्लो टेका २-२ मि.को फरकमा गाड्ने र तल्लो भाटा वा डोरी जमिनको सतह भन्दा १५० से.मि. माथी र दोस्रो भाटा वा डोरी जमिनको सतह भन्दा २ मि. माथी दिने । अग्लो बोट हुने गोलभेंडामा सुरुदेखि मुख्य काण्डमा ४५से.मी उचाई सम्मका मुनाहरूलाई हटाउने । त्यस पछि २ वटा मुना राखि भाटोको दुबै तर्फ पठाउने र मुख्यकाण्डलाई माथि जान दिने । बोट बढ्दै गएपछि तल्लो भागका पहेंला पातहरू हटाई दिनु पर्दछ ।

सिँचाई

बाहिर खुलाठाउँमा र पाखो बारीमा वर्षायाममा गोलभेंडा खेती गरिएको छ भने सिँचाईको आवश्यकता पर्दैन तर माटोमा चिस्यानको मात्रा कम छ भने सिँचाई दिन जरुरी हुन्छ । प्लास्टिक घर भित्र पनि आवश्यकता हेरी सिँचाई गर्नु पर्दछ । यसको लागि हाल बजारमा उपलब्ध थोपा सिँचाइ प्रयोग गर्दा बेस हुन्छ ।

गोलभेंडामा भार नियन्त्रण

भारको प्रकोप हेरी २- ३ पटक सम्म भार उखेल्नु पर्दछ । गोलभेंडाको वेर्ना सारेको २०-२५दिनमा र ४०४५दिनमा गोडमेल गर्ने र गोडमेल गर्दाहल्का उकेरा दिन जरुरी हुन्छ । गोडमेलको दुबै समयमा र प्रत्येक पटक फल टिप्दा सिफारिस अनुसार मलखाद दिनुपर्दछ । बाहिर खुलाठाउँमा गोलभेंडाले पानीजमेको सहन सक्दैन, २० से.मी. उच्च डयाइ उठाई जात अनुसार एक डेढ मिटर चौडा प्लटमा गोलभेंडा लगाई निकासको राम्रो व्यवस्था मिलाउन सकिन्छ ।

मलखाद

बाहिर खुलाठाउँमा डयाइ बनाइसकेपछि वेर्ना रोप्नु भन्दा ७ दिन अगावै तपसिलका मलखाद डयाइमा छरि माटो भित्र पुर्नुपर्दछ । डयाइको माथिल्लो सतहमा देखिनु हुदैन । मलखादको मात्रा २,००० के.जी गोबर मल अन्तिम जोताईमा रासायनिक मल ना. फ.पो.१०: १०: ७.५ केजि प्रति रोपनी वा गेडा मल (डिएपि)२० के.जी पोटास ११ के.जी साथै जिंकसल्फेट १ के.जी बोरेक्स तत्व १ के.जी प्रति रोपनि प्रयोग गरी माटोमा मिलाउनु पर्दछ ।

- गोठे मल प्रति बोट ३-५ के.जी पर्ने गरी राख्ने ।
- गेडा मल (डिएपि) प्रति बोट २५ ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- पोटास प्रति बोट १० ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- वायोजाइम, जिङ्क सल्फेट बोरेक्स प्रति बोट १.५ ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- वेर्ना रोपेको २० -२५ दिन भित्र पहिलो पटक तपसिलका मल दिनु पर्दछ र

- गोठे मोल प्रति बोट ३ केजि पर्ने गरी राख्ने ।
- गेडा मल (डिएपि) प्रति बोट १० ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- पोटोस प्रति बोट १० ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- युरिया प्रति बोट १० ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- बोरेक्स प्रति रोपनी ७०० ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- जिङ्क सल्फेट प्रति रोपनी ७०० ग्राम पर्ने गरी राख्ने ।
- वायोजाइम प्रति रोपनी १ केजि पर्ने गरी राख्ने ।
- प्रत्येक पटक फल टिप्पा सिफारिस अनुसार प्रति रोपनी ४ केजि युरिया मलबेलुकी पख राख्नु पर्दछ ।

गोलभेंडा तरकारीको उत्पादन र बजार

साधारणतया वैशाख भित्र रोपिएका गोलभेंडामा ५५-६० दिन देखि पहिलो फल टिप्न लायक हुन्छ । व्यवसायीक रूपमा रोपेको गोलभेंडामा ८०-११५ दिन सम्म फल पाक्न मध्य हुन्छ । विगतका केहि वर्षको आकडा हेर्दा अषाढको २० देखि मंसिरसम्म राम्रो भाउ प्राप्त गर्न सकिन्छ । टाढाको बजार पुऱ्याउनु छ भने २५% पहेंला हुँदा टिप्ने, नजिकको बजार भए५०% पहेंला हुँदा र गर्मी समयमा बजार ज्यादै नजिक भए पुरै फल रातो भएपछि टिप्ने ।

नेपालमा तरकारीको बजारीकरण

नेपालमा तरकारीको व्यवस्थित बजारीकरणको प्रकृया नभएको हुदाँ सामान्यतयो उत्पादक- विचौला-थोक विक्रेता-खुद्रा व्यापारी हुदै उपभोक्तासम्म पुग्ने गरेको छ । नेपालमा मुख्यगरी निम्न प्रकारले तरकारीको बिक्रि वितरण भएको पाइन्छ ।

उत्पादित स्थलबाट बिक्रि

यो कुनै निश्चित बजार प्रकृया नभएपनि केही किसानहरुले व्यक्तिगत रुपमा बिक्रि समय निर्धारण गरेका हुन्छन् जहाँ क्रेताहरु आफै जान्छन् र खरीद गर्छन् । अन्य अवस्थामा किसानहरुले आफ्ना सम्पर्ण उत्पादन एकमुष्ट रुपमा बिक्रि गर्छन् र क्रेताले खरीद गरि आफै बाली लिने काम पनि गर्छन् । यसरी गरिने बिक्रि वितरणमा उत्पादित बस्तुको मुल्यसंकलन केन्द्रमा तोकिएको भन्दा बढी हुने गर्दछ ।

प्रत्यक्ष बिक्रि वितरण

यस प्रकृत्यामा किसानले बढी मुल्य पाउने विश्वासका साथ आफ्नो उत्पादन आफैले बेच्ने गर्दछ । किसानले छनोट तथा विभाजन कार्य आफै गर्दछ र नजिकको बजारमा लागि आफै बेच्दछ ।

बिचौलीलाई बिक्रि

यो प्रकृया अन्तर्गत किसानले आफ्नो उत्पादनमा बृद्धि भए अनुसार कुनै विचौला व्यापारीलाई आफ्नो उत्पादन बिक्रि गर्दछ । विचौला प्रयोग गरि गरिने बिक्रि प्रकृत्यामा विचौला र खुद्रा व्यापारी दुबै रोजगार हुने अवस्थाको सृजना हुन्छ । विचौलाले ग्रामिण क्षेत्रबाट तरकारी संकलन गरि उत्पादित बस्तु खुद्रा व्यापारी हुदै उपभोक्ता सम्म पुग्दछ । कृषि सहकारीको अभाव भएका स्थानहरुमा यो प्रकृया उत्पादित बस्तु बजारसम्म पुग्नमा उत्तम प्रकृया मानिन्छ ।

समुहगत वा सहकारी

यस अन्तरगत किसान समुह वा सहकारी सदस्यहरुले आफ्नोउत्पादन संकलन केन्द्रमा पुऱ्याउछन् र बिक्रि गर्छन् । संकलन केन्द्र व्यवस्थापन तथा बजारीकरणको व्यवस्थापन समुह आफैले गर्दछन् ।

नेपालमा तरकारी आयात तथा निर्यात

बेमौसमी तरकारी

नेपालमा आयातित हुने बेमौसमी तरकारी मध्य प्याज र खोर्सानी भारतबाट आउने मुख्य तरकारी हो । त्यस्तै गोलभेडा तेस्रो स्थानमा पर्दछ भने बन्दा सबभन्दा कम आयात हुने तरकारी हो । यसरी हेर्दा नेपालमा प्याज, खोर्सानी र गोलभेडा उत्पादन र व्यवसायको राम्रो संभावना रहेको छ ।

बजार श्रृङ्खला

नेपालको मध्य पश्चिममाञ्चल जिल्लाहरुमा सुर्खेत, दैलेख र कपुरकोट मुख्य तरकारी उत्पादन गर्ने जिल्लाहरु हुन् । यस क्षेत्रमा उत्पादित तरकारी नेपालगंज र कोहलपुर तथा विभिन्न माध्यमद्वारा भारतका शहरहरुमा पुग्नेगर्दछ । नेपालमा उत्पादित तरकारीको ४०% व्यापारी, ३०% संकलन केन्द्र तथा २५% हाट बजारमा बिक्रि हुने गर्दछ । सडक किनारामा आईपुग्ने व्यापारी तथा संकलन केन्द्रहरुले तरकारीको बिक्रि वितरणमा मुख्य भुमिका निर्वाह गरेकाछन् ।

उत्पादन पछिका कृयाकलापहरु

तरकारी खेतीबाट उचित लाभलिनको लागि उत्पादन पश्चातका कृयाकलापहरु जस्तै छनोट, प्याकिङ्ग, ढुवानी, प्रशोधन आदि कार्यहरुको विशेष महत्व हुन्छ । हाम्रो देशमा उत्पादन पछिका कार्यहरु उचित रुपमा नभएको कारण किसानहरुले आफ्नो उत्पादनको उचित मुल्य पाएका छैनन् । यसको साथै आवश्यक संकलन केन्द्र तथा संचय घरहरुको अभावमा वर्षेनी ठूलोमात्रामा उत्पादनहरु बिग्रिएर खेर गईरहेकाछन् । ग्रामिण क्षेत्रमा ढुवानीमा प्रयोग गरिने डोकोको कारणले मात्र कुल उत्पादनको १०% तरकारी बिग्रिने गरेको विभिन्न अध्ययनहरुले देखाएकाछन् । तसर्थ किसानहरुले प्लास्टिक केट प्रयोग गर्नु अनिवार्य देखिएको छ । किसानहरुको अव्यवस्थित प्याकिङ्ग, टिपाई तथा उत्पादन पछिका कृयाकलापका बारेमा जानकारीको अभावमा कुल उत्पादनको २० देखि २५ % बेमौसमी उत्पादनहरु खेर गईरहेकाछन् । यसर्थ यी उल्लेखित समस्याहरुबाट सामाधानका लागि स्थानिय तथा राष्ट्रिय स्तरमा विभिन्न निकायहरु जस्तै जिल्ला कृषि विकास कार्यालय र यसका सेवा केन्द्रहरु, जिल्ला उद्योग बाणिज्य संघ, कृषि व्यवसाय केन्द्र, क्षेत्रिय तथा राष्ट्रिय निकायहरु आदि कार्यरत छन् जसले व्यापार संग सम्बन्धित सूचना प्रवाह, बजार व्यवस्थापन तथा विभिन्न अनुदान प्रदान गरी सहयोग पुऱ्याइरहेका छन् । यस कारण तरकारी उत्पादक किसानहरुले यी निकायहरु संग समन्वय गरि गरी आफ्नो उत्पादन बिक्रि वितरण गरी उचित आमदामी प्राप्त गर्न सक्दछन् ।

बजार क्षेत्र र ग्राहक

क्र.स.	बस्तु वा सेवाहरु	सम्भावित ग्राहक र उपभोक्ता	बजार (स्थानिय, क्षेत्रिय, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय)
४.	बेमौसमी तरकारीहरु जस्तै: मुला फर्सि, लौका, काक्रो, भिन्डी, गोपी, टमाटर आदी	घर परिवार, सरकारी कार्यालय, , होटल ब्यबसायीहरु, सहकारी केन्द्र, संकलन केन्द्र, थोक ब्यापारी, दलाल, प्रशोधन केन्द्र, कृषकहरु र बजार क्षेत्र	<ul style="list-style-type: none"> सुगरखाल, चिसापानी, टिकापूर, पहलवानपुर, सुखखड, भजनि, मुसरीया, अत्तरिया, धनगढी,महेन्द्रनगर, देशका अन्य मुख्य-मुख्य शहरहरु, गुटु, विधापुर, लगाम,

			<p>बाबियाचौर, गंडीचौर, जामु जंगलघाट, बेतान, बिजौरा, छाप्रे, विरेन्द्रनगर आदि</p> <ul style="list-style-type: none"> ढाकु, ढुंगाचाल्ला, तुर्माखाँद, कमलबजार मंगलसैन, टुनिबगर, साँफेबगर, दिपायल, महेन्द्रनगर र गुट्ट <p>धनगढी, दिपायल सुर्खेत, नेपालगंज, चितवन, पोखरा, काठमाण्डौ आदी</p>
--	--	--	---

सन्दर्भ सामाग्री

- कृषक र प्रविधि, वर्ष २ अंक १८, २०७१ www.agrinepal.com.np
- कृषक सहयोगी पुस्तिका, नेपालका प्रमुख तरकारी तथा खाद्यान्न वाली खेती प्रविधि ओएसआरओ/नेप/८०१/एसपीए संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय खाद्य तथा कृषि संगठन, आकस्मिक पुनर्स्थापना तथा समन्वय इकाई, २०६६
- AVRDC. 1990. Vegetable production training manual. Asian Vegetable Research and Development Center. Shanhua, Tainan.
- Training Manual On Vegetable Production & Marketing, USAID/Nepal's Education for Income Generation in Nepal Program